

УДК 341.232:341.4:343.94

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.22>**Латковський П.П.***к.ю.н., доцент,**Національний університет «Одеська юридична академія»**ORCID ID: 0000-0002-2406-766X***Волощук О.Т.***к.ю.н., доцент,**завідувачка кафедри загальнотеоретичної юриспруденції та прав людини**Чернівецький навчально-науковий юридичний інститут**Національного університету «Одеська юридична академія»**ORCID ID: 0000-0003-0991-5605*

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах глобалізації, зростання транснаціональної злочинності та воєнних конфліктів ефективне функціонування системи кримінального правосуддя неможливе без якісного міжнародного співробітництва між правоохоронними органами держав. Судова експертиза в цьому контексті виступає одним із ключових елементів доказового процесу, а її результати мають вирішальне значення для встановлення істини, притягнення винних до відповідальності та забезпечення справедливості. Однак, співпраця у сфері експертного забезпечення супроводжується низкою юридичних, процесуальних та організаційних викликів. Серед них – відсутність єдиних стандартів проведення судових експертиз, складнощі у визнанні експертних висновків, правові колізії у режимах доказування, недостатня врегульованість статусу іноземних експертів та гарантій сторін при використанні таких висновків у кримінальному процесі. Відсутність гармонізованого правового підґрунтя унеможливує ефективне використання потенціалу міжнародного експертного співробітництва в межах транснаціонального провадження.

Для України ця проблематика має особливе значення в умовах триваючої збройної агресії Російської Федерації, масштабного документування воєнних злочинів, злочинів проти людяності та актів геноциду, для розслідування яких дедалі частіше залучаються спільні слідчі групи (JITs), іноземні експерти, а також міжнародні інституції – зокрема, Європол, Інтерпол, Євроюст. Відповідні двосторонні та багатосторонні угоди про правову допомогу передбачають можливості для проведення експертиз, однак у національному законодавстві залишаються неврегульованими критично важливі аспекти: процесуальний статус іноземного експерта, правові механізми допуску його висновків у кримінальне провадження, захист персональних і конфіденційних даних, а також стандарти професійної відповідальності й етики. Відтак дослідження питань міжнародного співробітництва у сфері судової експертизи є не лише теоретично актуальним, але й надзвичайно важливим для практики. Воно має на меті підвищити ефективність боротьби з тяжкими та транснаціональними злочинами, сприяти законності та стабільності доказової бази,

забезпечити баланс між потребами кримінального переслідування та дотриманням фундаментальних прав людини в умовах міжнародного кримінального процесу.

Ступінь наукової розробки проблеми.

Проблематика міжнародної взаємодії у кримінальному провадженні загалом досліджувалася такими українськими науковцями, як Н. М. Гуторова, О. М. Капліна, М. М. Погорецький, О. М. Костенко, однак судово-експертний аспект у їхніх роботах розглядається лише побіжно. Науковці, які спеціалізуються на судовій експертизі, зокрема В. Ю. Шепітько, О. І. Зеленчук, І. М. Козьяков, акцентують увагу переважно на внутрішньодержавному аспекті експертної діяльності, приділяючи недостатньо уваги міжнародному виміру. Водночас поодинокі публікації, присвячені участі України в міжнародних проєктах (наприклад, ENFSI, Eurojust, EMPACT), не містять системного правового аналізу. У зарубіжній правовій доктрині ця проблематика є значно розвинішою. Зокрема, у працях Т. Бекс, П. Марго, Г. ван де Воорде, М. Хоук розглядаються питання уніфікації методик, забезпечення якості судових експертиз у транскордонному співробітництві, впровадження цифрових платформ обміну доказовою інформацією (зокрема, e-CODEX). Водночас навіть у цих роботах бракує комплексного дослідження правового механізму взаємодії правоохоронних органів при ініціюванні, призначенні та правовій оцінці міжнародних експертиз. Таким чином, обрана тема є недостатньо розробленою як в українській, так і в зарубіжній правовій науці у вузькій спеціалізованій площині, що свідчить про її наукову новизну та високу практичну значущість.

Метою даної статті є з'ясування правової природи судової експертизи як інструменту кримінального провадження, аналіз основних форм і механізмів міжнародного співробітництва правоохоронних органів у цій сфері, а також виявлення основних проблем і перешкод, що виникають під час реалізації такої співпраці у сучасних умовах розвитку транс-

національної злочинності, особливо в умовах збройної агресії.

Виклад основного матеріалу. У контексті формування ефективної моделі міжнародної співпраці у сфері кримінальної юстиції надзвичайно важливо створити чітку нормативно-інституційну базу для залучення експертних установ та іноземних спеціалістів у процес міжнародної правової допомоги. Актуальні дослідження демонструють існування розриву між національними стандартами допустимості доказів та вимогами транснаціональної взаємодії [2; 4; 5]. Цей розрив свідчить про необхідність комплексної правової гармонізації та застосування міжнародних стандартів у вітчизняній практиці [3; 7].

Як відомо, судово експертиза має ключове значення в протидії транснаціональній злочинності, особливо в умовах збройної агресії, оскільки саме вона виступає основним механізмом формування надійних і допустимих доказів, що підтверджують факти вчинення воєнних злочинів, злочинів проти людяності та інших тяжких порушень міжнародного права. Завдяки високим стандартам якості експертних досліджень з'являється можливість зменшити ризики фальсифікації, маніпуляцій або відмови у визнанні доказів іншими юрисдикціями. Особливо важливою є роль судових експертів як посередників між національними та міжнародними правоохоронними структурами, які часто працюють у складних умовах, що вимагають швидкої та якісної координації дій у кримінальних провадженнях із транснаціональним елементом. Залучення іноземних фахівців та створення спільних міжнародних експертних груп (JITs) дозволяє не лише підвищити рівень професійної експертизи, але й зміцнити довіру між державами-партнерами.

У контексті формування ефективної моделі міжнародної співпраці у сфері кримінальної юстиції надзвичайно важливо створити чітку нормативно-інституційну базу для залучення експертних установ та іноземних спеціалістів у процес міжнародної правової допомоги.

Актуальні дослідження демонструють існування розриву між національними стандартами допустимості доказів та вимогами транснаціональної взаємодії, зокрема – у сфері статусу експерта, якісних процедурних вимог і цифрових механізмів інформаційного обміну [2; 4; 5]. Цей розрив свідчить про необхідність у комплексній правовій гармонізації та застосуванні міжнародних стандартів у вітчизняній практиці [3; 7]. Безперечно, це вимагає суттєвого перегляду, доповнення та модернізації вітчизняного законодавства у даній сфері.

Одним із пріоритетних напрямів вдосконалення є законодавче визнання іноземного експерта як суб'єкта в рамках кримінального провадження – не лише як фактичного спеціаліста, але і як можливої сторони або свідка в контексті міжнародної правової допомоги. Як видається, у цьому зв'язку Закон України «Про судову експертизу» слід доповнити нормами, що чітко визначають статус, порядок акредитації та взаємодії іноземних експертів на засадах міжнародних договорів та принципу рівної взаємності [6].

Другим напрямом є удосконалення процедури визнання іноземних експертних висновків у національному кримінальному процесі. На практиці такі висновки часто не визнаються належними доказами з огляду на невідповідність методик національним стандартам, відсутність офіційного перекладу чи автентичності, що знижує їхню юридичну вагу [1; 4; 5]. Для виправлення ситуації потрібне внесення змін до ст. 99 КПК України – з нормативним закріпленням чітких критеріїв допустимості експертиз національного і міжнародного рівня.

Третім напрямом має стати створення національної електронної платформи для міжнародної експертної взаємодії, яка стане ключовим інструментом для ефективного обміну інформацією та доказами між національними та іноземними експертними установами. Така платформа повинна бути технічно сумісною з існуючими міжнародними системами, зокрема з e-CODEX (electronic

Communication of Evidence) та Європейською мережею правових служб (EJN), що забезпечить оперативність, безпеку та уніфікованість процесу обміну. Важливо, щоб платформа підтримувала контроль ланцюга збереження доказів («chain of custody»), що є критичною умовою для забезпечення цілісності та достовірності доказової інформації у транснаціональних кримінальних провадженнях. Окрім того, система має гарантувати надійний захист персональних даних відповідно до міжнародних стандартів і норм, а також передбачати цифрову верифікацію сторін, що бере участь у процесі, для уникнення маніпуляцій та несанкціонованого доступу [5; 8].

Четвертим важливим напрямом є поглиблення участі України в міжнародних експертних мережах, таких як ENFSI (Європейська мережа судово-експертних установ), EJN (Європейська мережа правових служб) та Eurojust (Європейський орган співпраці у кримінальних справах). Активна інтеграція у ці платформи сприятиме підвищенню рівня професійної підготовки українських експертів, стандартизації методик проведення експертиз і розширенню можливостей для координації спільних міжнародних розслідувань. Для забезпечення системної та координаційної роботи між різними державними органами необхідною є ініціатива зі створення міжвідомчої координаційної групи, до складу якої мають увійти представники Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, Міністерства закордонних справ, Міністерства юстиції, Офісу Генерального прокурора, а також провідних наукових і судово-експертних установ. Така група стане майданчиком для інтеграції України в міжнародні навчальні програми, наукові дослідження та розробку регуляторних актів, що забезпечить комплексний підхід до вдосконалення експертної діяльності в контексті міжнародного співробітництва [2; 5].

Ці заходи не лише сприятимуть підвищенню якості та ефективності судово-експертної діяльності, а й стануть запорукою

зміцнення довіри до української системи кримінальної юстиції на міжнародній арені, особливо в умовах сучасних викликів, пов'язаних із транснаціональною злочинністю та воєнною агресією.

Висновок. Системне законодавче врегулювання статусу іноземного експерта та правового статусу іноземних експертних висновків є фундаментальним етапом на шляху до створення ефективної міжнародної співпраці у сфері кримінальної юстиції. Визнання іноземних експертних висновків на рівні національного законодавства не лише усуне правові колізії, а й сприятиме підвищенню оперативності та якості розслідувань, особливо у справах із транснаціональним або воєнним характером. Запровадження сучасних цифрових платформ, сумісних із міжнародними системами обміну доказами, забезпечить безпечний, прозорий та ефективний процес передачі інформації, гарантуватиме цілісність доказів і захист персональних даних, що є особливо актуальним у сучасних умовах зростаючих кіберзагроз та технологічних викликів. Активна участь України в міжнародних експертних мережах, таких як ENFSI, EJM, Eurojust, є ключовим чинником

інтеграції нашої країни у глобальну систему кримінальної юстиції. Вона забезпечує обмін найкращими практиками, стандартизацію методик та підвищення кваліфікації експертів, що безпосередньо впливає на якість експертної діяльності і довіру до національної судової системи. Водночас створення міжвідомчих координаційних механізмів гарантуватиме комплексний та узгоджений підхід до реалізації міжнародного співробітництва, усуваючи дублювання зусиль та бюрократичні перепони. Втілення цих напрямів не лише забезпечить відповідність української системи кримінальної юстиції сучасним міжнародним стандартам, але й суттєво посилить доказову базу кримінальних проваджень, сприятиме захисту прав людини та зміцненню верховенства права. Особливо це важливо в контексті протидії транснаціональній злочинності та агресії, що вимагає оперативної, скоординованої та висококваліфікованої взаємодії між державами. Отже, комплексний розвиток нормативно-правової бази, технологічних інструментів та міжнародного співробітництва є запорукою побудови ефективної, прозорої та справедливої моделі кримінальної юстиції в Україні.

Анотація

У статті здійснено комплексний науковий аналіз сучасного стану та перспектив розвитку міжнародного співробітництва у сфері судової експертизи в рамках кримінального провадження. Розглядаються ключові правові, організаційні та процедурні виклики, пов'язані з участю іноземних експертів, визнанням результатів іноземних експертиз, цифровим обміном процесуально значущою інформацією та інтеграцією України до міжнародних експертних мереж. Особливу увагу приділено необхідності гармонізації національного законодавства зі стандартами Ради Європи та ООН, зокрема у контексті Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року, Другого додаткового протоколу 2001 року та Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року. Запропоновано п'ять ключових напрямів удосконалення нормативно-практичного механізму: законодавче врегулювання статусу іноземного експерта; критерії допустимості іноземного експертного висновку; створення цифрової платформи для міжнародного обміну експертною інформацією; інституціоналізація міжвідомчої координації; розширення участі України в міжнародних структурах (EJM, Eurojust). Встановлено, що одним із пріоритетних напрямів вдосконалення є законодавче визнання іноземного експерта як суб'єкта в рамках кримінального провадження. У підсумку доводиться, що системна інтеграція міжнародних стандартів сприятиме підвищенню якості доказової бази у кримінальному процесі, забезпеченню ефективної правової допомоги та зміц-

ненню міжнародного авторитету України, зокрема в контексті боротьби з транснаціональною злочинністю та злочином агресії.

Ключові слова: судова експертиза, правоохоронні органи, міжнародна правова допомога, кримінальне провадження, доказ, іноземний експерт, цифрова платформа, допустимість доказів, транснаціональна злочинність, злочин агресії.

Latkovskyi P.P., Voloshchuk O.T. International cooperation of law enforcement authorities in the field of forensic expertise in the investigation of transnational crimes in conditions of armed aggression: problem aspects

Summary

The article presents a comprehensive scholarly analysis of the current state and future prospects of international cooperation in the field of forensic expertise within criminal proceedings. It explores key legal, organizational, and procedural challenges related to the participation of foreign experts, recognition of foreign expert opinions, digital exchange of legally significant information, and Ukraine's integration into international expert networks. Particular attention is paid to the need to harmonize national legislation with the standards of the Council of Europe and the United Nations, especially in the context of the 1959 European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, the 2001 Second Additional Protocol, and the 2000 UN Convention against Transnational Organized Crime. The article proposes five strategic areas for improvement: legal regulation of the status of foreign experts; criteria for admissibility of foreign expert opinions; development of a digital platform for international expert communication; institutionalization of interagency coordination; and enhancing Ukraine's participation in international structures (EJN, Eurojust). It has been established that one of the priority areas for improvement is the legislative recognition of a foreign expert as a subject within the framework of criminal proceedings. The study concludes that systematic integration of international standards will improve the quality of evidence in criminal proceedings, ensure effective legal assistance, and strengthen Ukraine's international standing-particularly in combating transnational crime and the crime of aggression.

Key words: forensic expertise, law enforcement agencies, international legal assistance, criminal proceedings, evidence, foreign expert, digital platform, admissibility of evidence, transnational crime, crime of aggression.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Красноборов О.В. Залучення іноземних фахівців (спеціалістів) для проведення судових експертиз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/121.pdf.
3. Мартовицька О.В. Міжнародна правова допомога в кримінальному провадженні. *Юридична наука*. 2019. № 11. С. 468–473. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/items/e0da1bd5-c022-495e-8743-35504bec10d4>.
4. Судові експертизи у кримінальному провадженні: навч. посіб. / НДІ суд. експертиз М-ва юстиції України. Вир. 2 / [Нестор Н. В. та ін.]. Київ: Ліра-К, 2021. 519 с.
5. Полянський А., Юодкайте-Гранскієнс Г. Зарубіжний досвід взаємодії судово-експертних установ. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2021. № 2(24). С. 26–51.
6. Про судову експертизу: Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

7. Чорноус Ю.М. Міжнародна правова допомога: зміст та питання удосконалення реалізації. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 95–101.
8. Яремчук В.О. Використання інноваційного міжнародного досвіду у судовій експертизі та криміналістиці. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2022. № 43. С. 108–117.
9. Casino F., Pina C., López-Aguilar P., Batista E., Solanas A., Patsakis C. SoK: Cross-border Criminal Investigations and Digital Evidence. *ArXiv*. 2022. URL: <https://arxiv.org/abs/2205.12911>.
10. European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. Strasbourg, 20 April 1959. URL: <https://rm.coe.int/1680074bce>.
11. Second Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. Strasbourg, 8 November 2001. URL: <https://rm.coe.int/168008155e>.
12. United Nations Convention against Transnational Organized Crime. New York, 15 November 2000. <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>.